

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

KNNV vereniging voor veldbiologie
De Noordwesthoek

secretariaat postadres: postbus 171
8330 AD Steenwijk.

IVN Vereniging voor natuureducatie en
duurzaamheid afdeling Noordwest-Overijssel

secretariaat postadres: Havezatherweg 5
8066 PB Belt-Schutsloot.

Jaargang 3 nr.1 januari 2016

Koppel

*Gezamenlijke uitgave
KNNV en IVN
in de kop van Overijssel*

winter editie

KNNV Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging, vereniging
voor veldbiologie

KNNV Afdelingsbestuur

Voorzitter Ton Bode, 0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris en Redactiesecretaris Siccó
Hoekstra, 0561 451874
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Tweede secretaris Tilly Berkenbosch,
0513 688463
tilly.berkenbosch@planet.nl

Penningmeester en ledenadministratie
Annette Bos, 06 51387138
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid Emile de Leeuw,
0561 477880
1awfs@xs4all.nl

Bestuurslid Greet Sanderse
greet.sanderse@home.nl

Bestuurslid vacant

Waarnemingen Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v.
KNNV afd.
De Noordwesthoek Steenwijk.

IVN Vereniging voor natuureducatie en
duurzaamheid
bestuur IVN afdeling Noordwest-Overijssel

IVN Afdelingsbestuur

Voorzitter en contactpersoon vogels
Wilfred Ouwerkerk, Stellingenweg 18,
8474EA, Oldeholtpade
0561 688581
wilfred.ouwerkerk@kpnmail.nl

Secretaris Lute Nederhoed
Havezatherweg 5 8066 PB Belt-Schutsloot
038 3866589
ivn-secr@solcon.nl

Ledenadministratie Lyda Feenstra,
de Hilde 4, 7948 DS, Nijeveen
0522 251098
lydafeenstra45@gmail.com

Penningmeester Maarten Punt
Venebosweg 2 Ossenzijl
0561 851393
puntm@casema.nl

Bestuurslid Lucille Keur, Oudeweg 97,
8376HS Ossenzijl
0561 477574
lkeur@hetnet.nl

Bestuurslid Els Heibrink
0521 510211 06 57187354
elsheibrink@hotmail.com

Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v.
IVN afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Werkgroepen KNNV en IVN overzicht coordinatoren

KNNV

Vogelwerkgroep Thijs Krösschell
0521 795081
jmkrosschell@ziggo.nl
Weidevogelbescherming Ynske Ypma
0521 360921
ynskeypma@home.nl
Wintervoeding Jaap de Jong
0521 362389

Plantenwerkgroep Annette Bos
06 51387138
annette.bos@kpnmail.nl

Vlinderwerkgroep Gerrit Padding
0521 516771
gerritpadding@hotmail.com

Geologiewerkgroep Wim Brussee
0521 516373
krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten Ernst J.Kleis
0521 513845
ej.kleis@hetnet.nl

Lezingen Theo van de Graaf
0521 587345
tvandegraaf@home.nl

Excursies Saskia Holleboom en Hugo Hemelrijk
0521 850963
saskia_holleboom@hotmail.com

Natuur en milieuplatform Henk Plat
0561 452117
henk.plat@planet.nl

Websitebeheer Emile de Leeuw
0561 477880
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Website
www.knnv.nl/noordwesthoek

Contributie en lidmaatschap
KNNV leden € 30,50
KNNV huisgenootleden € 15,25
De contributie moet voor 1 maart ontvangen zijn. Opzegging schriftelijk voor 1 november opgeven aan de ledenadministratie

IVN

Excursies en gidsen Els Heibrink
0521 510211 06 57187354
elsheibrink@hotmail.com

Cursussen Lucille Keur
0561 477574
lkeur@hetnet.nl

Vogels Albert Steenbergen
0521 513547
albertsteenbergen@hotmail.com

PR Jan Feenstra, Nijeveen
0522 251098 06 53116070
janfeenstra46@gmail.com

Natuurkoffers contactpersoon
Gerry Teurlinckx
0521 513495
gerryteu@planet.nl

Werkgroep Jeugd natuurclub De Weerribben
Wieke Nijland contactpersoon
0522 244766
janenwieke88@gmail.com

Websitebeheer Louis Volkers
0521 521377
ivn.nwo.web@gmail.com

Website
www.ivn.nl/afdeling/noordwestoverijssel

Contributie IVN € 18,50 per jaar
Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens en Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN.
Donateur kan iedereen worden, die geen werkend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 18,50 incl "Koppel"
Huisgenootenlid bijdrage € 5,00
Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noordwest Overijssel, via schriftelijke opzegging bij het secretariaat van het IVN voor 1 november van het lopende jaar.

INHOUD

blad 2	van de redactie
blad 3	van de voorzitters
blad 4	Nieuwjaars bijeenkomst
blad 5	Ledenvergaderingen / agenda
blad 7	Contributie afschrijving KNNV
blad 8	IVN vogelgroep / facebook
blad 9	Anulering ledenweekend IVN
blad 10	Hou je van kamperen?
blad 11	Zomerweek IVN
blad 12	Natuurkoffernieuws
blad 13	Cursus vogelzang herkennen
blad 14	Beleef de natuur met kinderen
blad 15	Vogels in Overijssel
blad 16	Nederlandse bijen
blad 17	"Heerlijkheid de Hare" toegelicht
blad 18	Mijn favoriete natuurplek
blad 20	Verslag fietsexcursie
blad 21	Verslag algm. ledenvergadering KNNV
blad 25	Jaarverslagen werkgroepen KNNV
blad 34	Excursie programma en lezingen
blad 43	Agenda KNNV
blad 44	Algemene agenda

"Koppel", jaargang 3 , nummer 1, eerste kwartaal 2015.

Natuurtijdschrift "Koppel" is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN. en vervangt de bladen "De Noordwesthoek" en "Het Moerasblad"

Redactie : Adrie Janne Westerneng

Vormgever : Gijs Westerneng

Drukwerk: drukkerij Hovens Gréve BV te Steenwijk

Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:
graag op A5 formaat, via de mail en als **platte tekst (zonder opmaak).**

geen pdf bestand, foto's op een apart bestand.

Het volgende nummer verschijnt per 1 april 2015.

Kopij hiervoor graag voor 1 maart

Redactieadres Schoolstraat 27 8371 WJ Scheerwolde.

E-mail redactiekoppel@gmail.com

Van de redactie

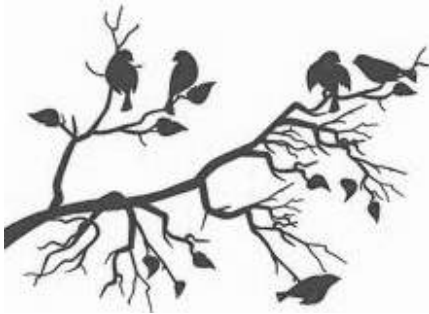

Terwijl de planten afsterven en de bomen hun bladeren laten vallen, zorgen de vogels in onze tuin voor levendigheid. Met de winter in aantocht krijgen ze het niet gemakkelijk. En wat zijn het er veel: meesjes, musjes, merels, het winterkoninkje, het roodborstje, de vink, de duif, ja zelfs de vlaamse gaai en de ekster! Van bovenaf klinkt de roep van ganzen. Kijk, daar gaat weer zo'n groepje in een v vorm, die hebben het slim bekeken.

Is het de v van vrede, van vorst of gewoon de v van volg mij? Ik hoor de voorste roepen: "Hoor us jongens, ik ben niet gak! Wat denken jullie ervan, doorschuiven!" Wat gaan we nu beleven? Natuurpark Scheerwolde schuift beneden voorbij. Jippie! Water, gras en ruigte. We gaan picknicken! De groep beschrijft grote cirkels door de lucht en slaat uiteindelijk het landingsgestel uit. Het geluid is oorverdovend. Traag lopen de grote vogels over de akkers en bewerken met hun snavels de grond. Ze blijven voortdurend alert, de halzen recht, de koppen van links naar rechts draaiend. Ze hebben het natuurlijk helemaal niet koud, maar hoe stel je je dat als mens voor met die snerpemde wind? De gedachte komt bij me op om van alle restjes wol warme dasjes te breien en ze samen met jullie te vangen en om te doen. De zieligste gaan mee naar huis en gaan met een warme kruik onder de dekens! Weekhartig verhaal. Zal niet meer gebeuren. Een ding is zeker: de volgende pagina's compenseren het ruimschoots. Ga daarom snel door naar de volgende pagina! Voor de ingewijden onder ons: ik ben trots op dit nummer! O ja, nog prettige feestdagen toegewenst! Tip: bekijk ook onze website voor een kleurrijk geheel.

Adrie Janne

Van de voorzitters

Wat gaat de tijd toch snel. Voor u ligt alweer het eerste nummer van de derde jaargang van Koppel. Wat waren we trots op het allereerste nummer! Een grote stap in het proces van

verregaande samenwerking

tussen onze beide verenigingen. Nadien is er wel aan geschaafd en geplakt, maar de basis is hetzelfde gebleven en we zijn zelfs al behoorlijk gewend geraakt aan onze Koppel. Andere afdelingen zijn best jaloers op ons, want zij zijn nog (lang) niet zo ver. Ook landelijk moet er nog veel gebeuren, hoewel de neuzen wel dezelfde kant op staan. Onze samenwerking gaat op alle fronten door en resulteert nu ook in een gezamenlijke nieuwjaarsbijeenkomst op 10 januari. We hopen velen daar te ontmoeten om de beste wensen voor het komende jaar uit te wisselen en plannen en ideeën te ventileren.

Natuurlijk zijn er geluiden dat we de identiteit van de aparte verenigingen dreigen te verliezen, maar daar is volgens ons tot op heden niets van gebleken. Het staat ieder vrij om eigen activiteiten te ontwikkelen en dat gebeurt ook en naar volle tevredenheid. Wij wensen u veel leesplezier met deze Koppel en een voorspoedig en gezellig 2015.

Wilfred Ouwerkerk en Ton Bode

Zaterdag 10 januari - Nieuwjaarsbijeenkomst IVN en KNNV *namens het bestuur*

Op deze dag houden de IVN afdeling Noordwest-Overijssel en KNNV afdeling De Noordwesthoek gezamenlijk hun Nieuwjaarsbijeenkomst. Het wordt een winterkuier over De Woldberg en De Eese met koffie en soep na afloop.

Ton Bode leidt ons rond door dit mooie gebied. We hopen dat we ons kunnen laten verrassen door winterse taferelen en misschien dat groepjes wintervogels ons pad kruisen en dat de contactroepjes die we horen ons tot soortdeterminatie kunnen brengen. Diverse mezensoorten trekken in de winter rond, vaak ook samen met goudhaantjes. Maar ook voor andere soorten zullen we onze ogen niet sluiten Ook een waarneming aan een of meer eekhoorns in een winters tafereel kan de harten sneller doen kloppen. Wie gaat er mee op deze ontdekkingsstocht?

Na afloop van de wandeling, die tot ongeveer 12.15u duurt, bieden de besturen de deelnemers een kop koffie of thee en een kop soep aan in Tuk's theehuis. Dat lijkt een goed begin van het nieuwe jaar met veel goede voornemens voor weer een jaartje natuur.

In verband met de catering is het gewenst dat u zich vóór 8 januari voor deze excursie opgeeft bij Ton Bode (voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl) of Postbus 171, 8330 AD Steenwijk). U kunt er natuurlijk ook voor kiezen om of alleen de wandeling mee te maken of alleen van de soep te genieten.

Vertrek 09.30u bij de fietsenstalling op de parkeerplaats aan de Eesveense zijde van het station en om 09.45u vanaf de parkeerplaats aan de Bergweg (na het tunneltje).

IVN Algemene Ledenvergadering

Noteert u svp alvast dat de Algemene Ledenvergadering zal worden gehouden op **9 maart 2015 om 19.30 uur** in 't "Hoogthij" te Steenwijkerwold.

De invulling van deze avond hoort u uiteraard nog van ons maar een belangrijk punt is dat we afscheid moeten nemen van drie bestuursleden en dat deze vacatures (nu) nog niet zijn ingevuld. Het bestuur is naarstig op zoek naar kandidaten en staat open voor aanmeldingen. Iets voor u?

Het jaar 2015 is het Jaar van de Bodem. **Roelof Eleveld**, bodemspecialist van Van Hall Larenstein, geeft na de pauze graag een lezing over geologie, bodemvorming en de verschillende bodemtypen in ons gebied. Hij vertelt enthousiast en beeldend hoe de bodem en de waterhuishouding samen de basis zijn van de levensgemeenschappen van planten en dieren. Ze zijn ook medebepalend voor de leefomstandigheden voor de mens. De instandhouding van de verschillende bodemtypen is een belangrijk onderdeel van natuurbeheer. Aan dit aspect wordt aan het eind van de lezing aandacht besteed.

Wij ontmoeten u graag op 9 maart a.s.
Het e-mail adres van het secretariaat is ivn-secr@solcon.nl

KNNV Algemene Ledenvergadering

Hierbij nodigt het bestuur van de KNNV afdeling haar leden uit voor het bijwonen van de **ledenvergadering**, te houden op maandag **16 februari 2015 om 20.00 uur** in het gebouw de Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

Agenda

1. Opening
2. Verslag algemene ledenvergadering (ALV) van 17 februari 2014.
  - Zie verderop in deze Koppel
3. Jaarverslag 2014 van de vereniging
  - Zal op verzoek tijdens de vergadering worden uitgereikt.
4. Verslagen van de werkgroepen (zie deze Koppel).
5. Financieel – verslag van de penningmeester.

De financiële stukken zullen tijdens de vergadering beschikbaar zijn en kunnen ook vanaf 14 dagen voor de vergadering bij de penningmeester worden opgevraagd.

- rekening en verantwoording over het jaar 2014
- verslag kascommissie over het jaar 2014.
- begroting 2015
- vaststelling contributie 2016
het bestuur stelt voor om de hoogte van de contributie voor het lidmaatschap voor het jaar 2016 onveranderd te handhaven.
- benoeming kascommissie 2015

6. Bestuursverkiezing.

Aftredend zijn de bestuursleden Emile de Leeuw en Sicco Hoekstra. Emile de Leeuw stelt zich voor een nieuwe periode beschikbaar. Tegenkandidaten kunnen worden voorgedragen door tenminste vijf leden gezamenlijk. De voordracht geschiedt schriftelijk bij het bestuur uiterlijk acht dagen voor de ALV onder gelijktijdige overlegging van een bereidverklaring van de kandidaat. Sicco Hoekstra stelt zich niet herkiesbaar voor een nieuwe periode. Op dit moment is er nog geen kandidaat voor de secretariaatsfunctie gevonden. Het is het bestuur er veel aan gelegen dat de vacature wordt ingevuld. Leden die de functie van secretaris enkele jaren willen vervullen, wordt gevraagd zich te melden bij onze voorzitter Ton Bode.

7. Verslag (impressie) van de Vertegenwoordigende Vergadering van de KNNV in 2013 (zie het verslag in Koppel van juli 2013).

- afvaardiging naar de VV 2015 (afgevaardigde en plaatsvervangend afgevaardigde)
benoeming vertegenwoordiger van onze vereniging voor de beleidsraad van de KNNV in februari en november

8. Benoeming ereleden.

Het bestuur is van mening dat enkele leden van onze vereniging een erelidmaatschap verdienen. Het bestuur zal u daarvoor een voorstel doen en u vragen (statuten art. 4 lid 5) daarmee in te stemmen.

Rondvraag.

9. Sluiting vergadering.

PAUZE. In de pauze biedt het bestuur de aanwezige leden een kopje koffie of thee aan.

Na de pauze een voordracht met als titel "Natuur aan Huis"

Je ziet ze steeds meer verschijnen, natuurrijke erven op het platteland. Vaak goed verstopt, liggen ze als parels in het landschap. Ze zijn de trots van de bewoners, die hun paradijsjes vertoetelen voor de bloemen, dieren en een beetje voor zichzelf. Hans Peeters, werkzaam bij Vogelbescherming Nederland en auteur van het boek 'Natuur aan Huis' (uitgave KNNV), bezocht 35 van die erven. Hij doorkruiste Nederland en België om de mooiste tuinen en erven vast te leggen. Ze variëren van actieve boerenbedrijven tot 'nieuwe buitenlui' die vanuit de stad op het platteland zijn gaan wonen. Maar ook 'openbare erven' op bijvoorbeeld minicampings, theetuinen, B&B's, kloostertuin en een kasteelhoeve.

Zoals in het boek 'Natuur aan Huis' laat Hans Peeters zien wat je zelf op je erf of in je tuin kunt doen, om het aantrekkelijker te maken voor planten en dieren. Niet alleen vogels, maar ook zoogdieren, amfibieën, reptielen en insecten krijgen alle aandacht. Hoe lok je muizen voor roofvogels en uilen? Zaai eens een bloemenweide in. Maak een winterverblijf voor ringslangen. Of hoe timmer je zelf een torenvalkkest? De presentatie staat boordevol praktische tips, zodat je na afloop direct zelf aan de slag kunt.

Er is gelegenheid om het boek 'Natuur aan Huis' ter plaatse aan te schaffen.

De contributie van de leden van De Noordwesthoek

die een machtiging hebben afgegeven voor incasso van de contributie zal rond 20 januari worden afgeschreven.

De penningmeester Annette Bos

Aandacht voor de IVN vogelgroep

door Adrie Janne. Namens de groep

Wist u dat het IVN ook een vogelgroep heeft? De leden komen bij elkaar in Steenwijkerwold, in 't "Hoogthij", Oldemarktseweg 117. elke tweede dinsdag van de maand. om half acht. Om praktijkervaring op te doen, trekken we er met elkaar vier keer per jaar op uit. Die uitjes wil je niet missen! Nieuwsgierig geworden? Dat mag. We kunnen nog nieuwe vogelaars gebruiken.

IVN op Facebook

door Jan Feenstra

Sedert eind september heeft IVN Noordwest-Overijssel een pagina op Facebook. Hierop worden de excursies aangekondigd en allerlei andere wetenswaardigheden gepubliceerd. Als je hiervan op de hoogte wilt blijven ga dan deze pagina leuk vinden en je ontvangt alle informatie. Dus even zoeken naar IVN Noordwest-Overijssel op Facebook en het is voor de bakker! Niet vergeten 'vind ik leuk' te activeren.

Nieuwe brochure

Onlangs kwam er een nieuwe informatiebrochure uit van IVN Noordwest-Overijssel. Deze is vooral bestemd voor mensen die nog niet op de hoogte zijn van de activiteiten van IVN. Het is de bedoeling dat vooral de natuurgidsen de brochures gaan gebruiken en ook komen ze te liggen in Buitencentrum 'De Weerribben' van Staatsbosbeheer in Ossenzijl, waar IVN een eigen informatiehoek krijgt/heeft. Als u de nieuwe folder wilt bekijken, kunt u het pdf-bestand ervan downloaden vanaf de website www.ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel.

Het geplande IVN ledenweekend 2015 op Terschelling gaat niet door. Er was te weinig belangstelling.

Het bestuur.

Nu het IVN-leden weekend niet doorgaat heb ik een voorstel: door Wilfred Ouwerkerk

Laten we met een groepje mensen deelnemen aan het kampeerweekend dat de KNNV organiseert tijdens Pinksteren van vrijdag 22 mei tot maandag 25 mei in het gebied van de Drentsche Aa.

In het bijzonder zijn IVN-ers van harte welkom, ook met kinderen. De camping is gereserveerd, maar moet je nog wel zelf betalen. Alle kampeermiddelen mogen op de camping en het is mogelijk in de buurt een huisje te huren. Voor eten zorg je zelf of samen met anderen. Er zijn elke dag excursies geregeld. Hieronder volgt meer informatie en bel me alsjeblieft als je vragen hebt. *Laat me weten als je interesse hebt.* Wilfred Ouwerkerk 06-12874563 of mail: Wilfred.ouwerkerk@kpnmail.nl

Omschrijving van het betreffende gebied.

De Drentsche Aa is de enige beek in Nederland die zijn oorspronkelijke meanderende loop heeft behouden. Kronkelend zoekt ze haar weg, zoals ze dat al eeuwen heeft gedaan.

Met de beek is ook het oude, typisch Drentse esdorpenlandschap bewaard gebleven: de Saksische boerderijen rond de brink, de akkers op de bolle essen, de hoger gelegen velden en de hooilanden en weilanden in het lager gelegen beekdal. Het resultaat is het best bewaarde beek- en esdorpenlandschap van West-Europa. Het gebied heeft binnen haar grenzen 16 dorpen en gehuchten en bestaat voor meer dan de helft uit landbouwgrond.

In 2002 kreeg de Drentsche Aa de status van Nationaal Park. Maar vanwege die woonfunctie en de landbouwgronden net wat anders dan de andere nationale parken. En dat zie je ook terug in de naam: [Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa](#). [Staatsbosbeheer](#) participeert hierin als de grootste terreinbeheerder.

In 2007 werd het gebied ook uitgeroepen als Nationaal Landschap. Het totale

Koppel januari 2015

blad 9

Drentsche Aa gebied is hierdoor uitgebreid tot 34.000 hectare..

Opvallend genoeg heet de beek alleen in Groningen de Drentsche Aa. In Drenthe zelf hebben de beek en haar zijtakken een groot aantal andere namen, zoals Deurzerdiep of Taarlosche Diep om een paar van de ongeveer twintig namen te noemen.

De Drentsche Aa is wandelgebied bij uitstek. Heide en duinen, moerassen en vennen, beken en bossen liggen op een steenworp afstand van elkaar. De paden zijn goed begaanbaar, maar kunnen modderig zijn. Voor fietsers liggen er tientallen kilometers fietspaden.

We kamperen in Gieten op camping Zwanemeer.

Nog meer info en inschrijven op knnv.nl/kampeervakanties

Laat me weten als je interesse hebt.

Het inschrijfgeld bedraagt per volwassene € 16 en voor kinderen € 9.

Voor dit pinksterkamp wordt naast het inschrijfgeld per persoon € 15 borg voor de camping in rekening gebracht.

Contact: Volkert Bakker, tel: [06-23660940](tel:06-23660940), e-mail: akclid7@gmail.com

Houd je van kamperen? Houd je van de natuur?

door Ton Bode

Vind je het leuk om met andere mensen op excursie te gaan?

Overweeg dan eens mee te gaan met een kampeervakantie, georganiseerd door een aantal enthousiaste leden van de KNNV. Je kiest dan voor een vakantie in een mooi natuurgebied ergens in Europa en kampeert in eigen tent, caravan of camper of eventueel een huisje of appartement in de buurt. Met elke dag de mogelijkheid met andere natuurliefhebbers te gaan wandelen of fietsen in de omgeving van de camping. Het programma wordt grotendeels door de deelnemers zelf bepaald.

Ieder jaar worden er ongeveer 15 bestemmingen aangeboden. Variërend van een paar dagen tot twee weken. In Nederland, Frankrijk of elders in Europa. Maar altijd in een schitterend gebied. Je reist er zelf heen en zorgt voor je eigen eten en drinken. En iedere dag is er de mogelijkheid mee te gaan met een (deel van de) groep en te kiezen uit één van de excursies, die een excursieregelaar voor je uitzoekt. Je kunt je wensen voor het programma 's avonds bij de koffie of chocolademelk, die we meestal gezamenlijk drinken, kenbaar maken.

Kamperen is sowieso een goedkope manier van vakantieviëren, heel dicht bij de natuur. Omdat de kampeervakanties voor en door leden van de KNNV en IVN worden georganiseerd kunnen de inschrijfkosten worden beperkt tot een paar tientjes. Daarvoor krijg je de gezelligheid en kennis van de andere deelnemers. Kijk eens op www.knnv.nl/kampeervakanties. Daar zijn behalve de bestemmingen ook de e-mailadressen en telefoonnummers te vinden waar je met vragen terecht kunt.

IVN zomerweek 2015 in Het Groene Hart **Een actieve natuurexcursieweek rond de Nieuwkoopse Plassen**

Van 31 juli t/m 7 augustus 2015 wordt de 32e IVN zomerweek gehouden, een compleet verzorgde excursieweek voor natuur- en cultuurliefhebbers vanaf 5 jaar. Dit keer gaan we naar het Groene Hart in Zuid-Holland met verschillende natuurgebieden, zoals De Groene Jonker, de Meyegraslanden, Ruygeborg, Iusthof de Haeck, het Jos Gemmekepad en eilandjes zoals onder andere Geitenkamp.

Een enthousiast jeugdteam begeleidt deze week overdag de kinderen, zodat de ouders zelf op excursie kunnen.

Wij verblijven met 60 personen op de rustieke kampeerhoeve “Koole” te Noorden aan de Nieuwkoopse Plassen en genieten de hele week van biologische maaltijden. Wij kunnen hier “ons Groene Hart ophalen” met- fiets, wandel- en vaarexcursies in de wijde omgeving en een gevarieerd avondprogramma. Er zijn binnenslaapplaatsen en er kan weer gekampeerd worden. Zowel binnen als buiten is er een mooi weids uitzicht over de landerijen en er is veel speelruimte.

Het natuurgebied vormt een schakel in de reeks wateren in het westen van ons land. Hoewel Nederland ooit voor een groot deel uit laagveen bestond, komen zulke uitgestrekte laagveengebieden en hun unieke flora en fauna tegenwoordig niet veel meer voor. De huidige populaties van de bijzondere purperreiger, groenknolorchis en Noordse woelmuis behoren tot de belangrijkste van Nederland.

Voor informatie: Harrie Moonen, h.moonen3@kpnmail.nl
Kapelaan Koopmansplein 63, 5212NV 's Hertogenbosch
Tel: 06-38106238
of Colette de Haas, colettedehaas@hotmail.com
Voor meer gegevens zie ook de website: www.ivn.nl/zomerweek

OP PAD MET EEN KOFFER VOL NATUUR

door Gerry Teurlinckx

De Groene Visite' zoekt vrijwilligers in Noordwest-Overijssel en Zuidwest-Drenthe

Natuur, een krachtig middel om herinneringen op te roepen

Kijken naar mooie natuurfoto's, voelen aan een kastanjabolster, ruiken aan gedroogd gras of proeven van rijpe bramen. De natuurkoffer van 'De Groene Visite' zit vol herkenbare natuurelementen die bij dementerende ouderen herinneringen aan vroeger naar boven halen. Dit leidt tot leuke, emotionele en grappige anekdotes en geeft aanleiding tot goede gesprekken. Op deze manier wil 'De Groene' Visite aan huis gebonden demente ouderen, die in een zorginstelling wonen, uit hun sociale isolement halen.

Vrijwilligers

IVN-vrijwilligers uit de Kop van Overijssel en de zuidwesthoek van Drenthe werken al een aantal jaren met de natuurkoffer. Zij zijn op zoek naar nieuwe vrijwilligers om hun team te versterken. Lijkt dit u ook leuk? Neem dan contact op met Gerry Teurlinckx, coördinator IVN Noordwest Overijssel gerryteu@planet.nl of tel. 0521 513495 of voor Zwolle: Anne-Floor Zuurbier van Natuur en Milieu Overijssel, e-mail

zuurbier@natuurenmilieuoverijssel.nl of telefoon 038 4250960.

De Groene Visite is een project van Natuur en Milieu Overijssel, IVN-vrijwilligers, Zwolle Doet en Ouderen Belangen Organisaties Overijssel. Eind 2013 won dit initiatief een van de hoofdprijzen bij [Groen en Doen](#). Het project wordt financieel ondersteund door het [Fonds Sluyterman van Loo](#)

Cursus Vogelzang herkennen 2015

en aankonding van twee bijbehorende excursies

door Lisette Heikoop

Iedere vogel zingt zijn eigen lied en dat liedje kun je herkennen!
Het leuke daarvan is dat je zo veel meer soorten ontdekt, ook als

de bladeren weer aan de bomen zitten. Ook merk je zo veel meer op aan het gedrag en de verspreiding van vogels.

Half februari begint er weer een cursus vogelgeluiden herkennen! Tot half juni gaan we wekelijks een uurtje op stap. We lopen door prachtige en gevarieerde bos-, heide- en moerasgebieden in de omgeving. We beginnen met standvogels, zoals de pimpelmees, kuifmees, zwarte mees en glanskop. Begin maart komt de tijtjaf terug uit Afrika, de week daarna de fitis en daarna zullen er tot in mei bijna wekelijks nieuwe soorten ons land binnenkomen.

Het leren van vogelgeluiden is niet eenvoudig. Het vraagt een langere periode van regelmatige oefening, liefst samen met een geduldig en enthousiast iemand die de geluiden goed kent. Maar als het je dan uiteindelijk lukt, is het een geweldige verrijking van je natuurbeleving!

Ik ben Lisette, lid van de afdeling De Noordwesthoek en professioneel ornitholoog en vind het enorm leuk om mijn passie voor vogels met jou te delen. We lopen in kleine groepjes zodat er voor iedereen individuele aandacht is. Tijdens de cursus vorig jaar bleek dat iedere cursist na afloop een flink aantal vogels herkende, ook de mensen die dat niet van zichzelf verwacht hadden. Voor iedereen ging er een wereld open.

De meeste wandelingen zijn 's ochtends vroeg. We beginnen in februari van 9 tot 10 uur, later in het seizoen wordt het een uur vroeger. Er zijn ook een aantal avondexcursies, die vaak wat langer duren. We gaan dan op zoek naar zeldzamer zangvogels zoals de watersnip, nachtegaal of nachtzwaluw, die vooral 's avonds zingen. Na afloop van iedere les krijg je een email met de waargenomen soorten, enkele karakteristieken van hun geluid en internetlinks naar het geluid. Een cd is ook mogelijk. We lopen maar korte afstanden.

Vraag je je af of vogelgeluiden herkennen wel iets voor je is? De eerste les is een gratis proefles. De hele cursus van 15 lessen kost €75,00. Ik laat de plaats en dag van de cursus mede afhangen van de aanmeldingen. Mogelijke locaties zijn o.a. Buitengoed Fredeshiem in De Bult bij Steenwijk, datum zondag 15 februari 2015 (<http://fredeshiem.nl/>), of het Hunehuis op de Havelterberg, datum vrijdag 13 februari 2015 (<http://www.hunehuis.nl/>). Heb je belangstelling, stuur dan een email naar devuurjuffer@gmail.com met vermelding welke dagen je kunt en of je al ervaring hebt met vogelgeluiden en graag je telefoonnummer. Zie voor uitgebreide informatie van deze excursies achterin het blad.

Beleef de natuur met kinderen en kleinkinderen

door Lucille Keur

Wie wil meehelpen een korte cursus te organiseren om kinderen dichterbij de natuur te brengen?

'Scharrelkids'. Onder dit motto wil IVN Noordwest Overijssel een korte cursus voor ouders en grootouders organiseren om hun kinderen en kleinkinderen de natuur te laten beleven. Laat kinderen weer ontdekken hoe leuk buitenspelen is! Want spelen in de natuur is goed voor kinderen. Het maakt kinderen creatiever, slimmer, zelfverzekerder en fitter. Steeds minder kinderen hebben contact met de natuur en buiten. De natuur beleven is niet moeilijk, niet ver weg en je hoeft er geen hele dag voor uit te trekken. Ook in je eigen omgeving, zelfs in je eigen achtertuin is genoeg te beleven! IVN-Scharrelkids inspireert ouders met weetjes, tips, doe-ideeën en activiteiten om samen met kinderen de natuur te ontdekken.

Cursusopzet

De cursus bestaat uit drie onderdelen:

- een introductiebijeenkomst (één dagdeel/avond) voor ouders/grootouders;
- diverse activiteiten (één of twee dagdelen) voor ouders/grootouders en kinderen/kleinkinderen van 4 – 12 jaar;
- afsluitende bijeenkomst voor ouders/grootouders.

Wie doet er mee?

Welke IVN'ers en KNNV'ers willen samen met mij een cursusteam vormen om deze cursus in het voorjaar van 2015 te organiseren? Een cursusdraaiboek over onder andere de opzet, voorbereiding, werving deelnemers en de inhoud van de bijeenkomsten is beschikbaar.

Als je belangstelling hebt neem dan contact met me op. Het lijkt me een ontzettend leuk project. Doe dus mee!

Lucille Keur telefoon: 0561-477574

e-mail : lkeur@hetnet.nl

Vogels in Overijssel 2014

door Ton Bode

In de provincie Overijssel zijn verschillende vogelwerkgroepen actief. De gezamenlijke vogelwerkgroepen (VWG) komen jaarlijks eenmaal bijeen om ervaringen op vogelgebied uit te wisselen. Deze keer werden we uitgenodigd door de 50-jarige Twentse VWG, die ons een aantrekkelijk lezingaanbod voorschotelde. Het is zo langzamerhand een goed gebruik om jaarlijks een overzicht te presenteren van de ontwikkelingen op vogelgebied. Dat gebeurt dan in het boekje 'Vogels in Overijssel', dat in 2014 voor de 13e keer verscheen.

In dit nummer staat een drietal artikelen over vogels in Noordwest-Overijssel. Ze gaan over de grutto als broedvogel in het Giethoorn-Wanneperveen, over de broedvogels van de Otterskooi in De Wieden in de periode 1948-2014 en over het belang van de polders Giethoorn, Halfweg en Gelderingen voor overwinterende toendrarietganzen in de periode 2005-2014.

Daarnaast artikelen over broedende velduilen in 2014, broedgevallen van de rode en zwarte wouw, kraanvogels in de Engbertsdijksvenen in de periode 2011-2014, een broedgeval van een oehoe, het eerste broedgeval van een roodmus in onze provincie en camera-observaties van een nest met juveniele nachtzwaluwen. Het boekje sluit traditioneel af met een overzicht van bijzondere vogelwaarnemingen in 2013.

Deze interessante uitgave kan voor € 15,- (inclusief verzendkosten) worden aangeschaft. Overmaken op NL60 INGB 0004 5068

21 van de Samenwerkende Vogelwerkgroepen Overijssel te Markelo onder vermelding van naam en adres en het boekje wordt toegestuurd.

Miljoen uur aan trekkel- en ringgevens op Trektellen.nl

Bericht uitgegeven door Sovon
Vogelonderzoek Nederland op vrijdag
14 november 2014
door Ton Bode

'Op Trektellen.nl is in de afgelopen week het miljoenste uur met vogeltelgegevens ingevoerd. Op de website worden systematisch verzamelde gegevens over de vogeltrek in Europa bijgehouden. Al deze uren leveren waardevolle informatie op over

verplaatsingen van vogelsoorten.

Oprichter Gerard Troost: "Met de data brengen we veranderingen steeds preciezer en sneller in kaart."

Op 11 november werd het miljoenste uur met gegevens om 20:18 ingevoerd door Vogelringstation Schiermonnikoog. Op deze ringbaan worden trekvogels gevangen en geringd voor vogelonderzoek. Deze en alle andere gegevens op Trektellen.nl worden grotendeels verzameld door kundige

Koppel januari 2015

blad 15

vogelaars, die in hun vrije tijd urenlang op de telpost staan of vogels ringen. In totaal voeren 1010 verschillende trektelposten en 204 ringstations uit heel Europa en ver daarbuiten hun gegevens in. Er komen zelfs gegevens uit Azerbaidjan en Marokko.'

Als u nieuwsgierig bent naar de resultaten van alle inspanningen op het gebied van vogeltrek, raadpleeg dan de website www.trektellen.nl.

*Telposten en ringstations op
Trektellen.nl (kaart: Trektellen.nl)*

De Nederlandse Bijen

door Ton Bode

In 2012 verscheen het boek met deze titel als deel 11 in de reeks 'Natuur van Nederland'. Het kloeke boekwerk van 544 bladzijden behandelt alle aspecten
blad 16

van alle wilde bijen en de honingbij. De soortbesprekingen van de ruim 350 bijensoorten in ons land krijgen ruim aandacht.

Sinds januari 2014 is dit boek uitverkocht. En dat terwijl het nog maar een jaar en enkele maanden uit was. Door zeer veel mensen wordt dit als een groot gemis ervaren, zeker in een tijd met zo veel aandacht voor bijen en de almaar groeiende vraag om overdracht van kennis..

Soesja van Gelderen heeft om die reden een petitie gestart en wil die voorleggen aan de uitgever. De auteurs zijn natuurlijk bijzonder blij met dit initiatief van Soesja!

Namens de auteurs doet Anne Jan Loonstra, die enkele jaren geleden voor onze afdeling een zeer interessante lezing verzorgde, een oproep om door het tekenen van de petitie de herdruk mogelijk te maken. Wij steunen deze oproep van harte. De petitie kan digitaal worden getekend door gebruik te maken van de volgende link:

<http://petities.nl/petitie/tweede-druk-van-het-boek-de-nederlandse-bijen>

Koppel januari 2015

“Heerlijkheid de Hare” toegelicht door Adrie-Janne

In ons blad bevinden zich enkele advertenties, waaronder die van “Heerlijkheid de Hare”. Leuke naam, kleine advertentie over groente en fruit. Daar willen we meer over weten. Ik kom er maar niet tussen! Mea, de vrouw des huizes verontschuldigt zich voor de drukke werkzaamheden van haar man. Met de winter voor de deur is hij bezig de woning van isolatiemateriaal en dikke houten planken te voorzien en dat is een hele klus. Maar begin december maken we een afspraak en nog net voordat het donker wordt, lopen we door de biologische tuin, die een afmeting van anderhalve hectare heeft. Eerst iets over de voorgeschiedenis. Eigenaar van deze tuin is Martien Spitzen, een gedreven ideologisch-biologische ondernemer. In vroeger jaren kantoorklerk, later voor dertig jaar houder van een biologisch melkveebedrijf, waar hij afstand van moest nemen omdat er geen opvolger was. Nooit gedacht dat dit zou gaan gebeuren, heeft Martien het roer omgegooid, heeft een deel van de grond verkocht en wat over is wordt nu bewerkt voor de verbouw van groenten, fruit en bloemen. Op dit moment trekt de groentetuin de meeste aandacht. Momenteel (3 december) zijn er 25 soorten oogstbaar! En soorten, die ik nog nooit heb gezien. Wel eens gehoord van palmkool? De gewassen staan er in lange rijen en goed onderhouden bij, gescheiden door groene looppaden. Ik zie er o.a. boerenkool, spruitjes, bloemkool, knolvenkel, koolrabi, paksoi zelfs snijbiet en postelein.

Koppel januari 2015

Heerlijkheid de Hare	
Heerlijkheid de Hare is een biologische zelfvoegst tuin voor abonnees. Wij telen kleinfruit, groentes en bloemen. Wij willen invulling geven aan de maatschappelijke behoefte van beleefbare biodiversiteit in het landelijk gebied. Dit proberen wij te koppelen aan het "vermarkten" van lokale producten. Onder het motto: Denk globaal, eet lokaal. Wij zijn gevestigd aan de Hareweg 10 in Oldemark. www.heerlijkheiddehare.nl	

Het vergt veel werk om zo'n grote lap grond in te richten en te onderhouden. De gewassen in de groentetuin worden maar eens in de tien jaar op hetzelfde perceeltje verbouwd. Martien is deze periode nauwelijks aan de bloementuin toegekomen en kan daarom best wat hulp gebruiken. Het fruitgedeelte is voorzien van palen en draden ter ondersteuning van het kleinfruit, zoals kiwibes, braamboos, braam en druif. En zo nodig gaat er een net overheen voor de vogels. Voor de zelfvoegsttuin geldt, dat Martien de tuin onderhoudt en dat de abonnees, die zijn producten willen kopen, die zelf komen oogsten. Het bedrijf is nog maar pas opgestart en de mensen moeten de tuin nog ontdekken. Langs de weg is een parkeerruimte gemaakt en er staat een informatiebord over het hoe en wat en welke producten er op dat moment te oogsten zijn. Via e-mail wordt je van de nodige informatie voorzien.

We lopen even naar binnen om ons bij de kachel op te warmen en genieten van de koffie. Zijn vrouw vertelt, dat ze altijd bezig zijn geweest rekening te houden met het milieu. Nu hebben ze een auto, maar vroeger hadden ze die bewust niet. Ook de kinderen zijn daarmee opgegroeid en ze fietsen nog lange afstanden naar hun werk. Ook hebben ze aandeel gehad in het ontstaan van een winkel in biologische

blad 17

producten in Wolvega, waar ze eerder woonden. Ook nu betrekken ze hun producten van een ecoboerderij en maken in de supermarkt gebruik van de biologische afdeling. Het is duidelijk, dat beiden deze ideologie delen. Thuisgekomen bekijk ik de website. Leuk om plaatjes van de tuin te zien, de bloemen, de groente, het fruit.

“Vertrouwen in elkaar en zorg voor elkaar en de omgeving”, is het motto. Klik het aan en je beschikt over de updates en de acties, via facebook en twitter.

P.S. Voor de slimmeriken onder ons: de eigenaar van de tuin heeft een van zijn groenten naar zichzelf genoemd. Stuur uw oplossing naar de redactie.

Mijn favoriete natuurplek

door Henk Plat

Toen Piet Hein Klip mij een paar weken geleden belde met de vraag of ik deze keer invulling wilde geven aan deze rubriek, was mijn eerste ingeving die van een prachtige kwelder op een van de onbewoonde Waddeneilanden die Nederland gelukkig nog rijk is. Piet Hein vertelde mij echter dat dit niet de bedoeling was, en dat ik mijn favoriete plek dichterbij huis moet vinden. In laten we zeggen, het verspreidingsgebied van de leden van de beide clubs, kortom Noordwest-Overijssel het zuiden van Friesland of Zuidwest-Drenthe.

Dit is gezien het meebelevend en tot een bezoek uitnodigend karakter van de rubriek ook logisch.

Echter mijn favoriet plek in de Kop is wellicht even moeilijk te bereiken als een van de onbewoonde Waddeneilanden.

Ik beschouw mijzelf als geluksvogel, nu ik met vergunning om te inventariseren vanaf de jaren negentig in de vorige eeuw mag rondkijken in delen van de Weerribben waar werkelijk nooit iemand komt, één plek springt er voor mij dan toch zeker uit als de mooiste plek. Namelijk daar waar het voor de Weerribben allemaal begon in de Boonspolder.

Toen ik als tiener lang geleden met mijn net aangeschafte verrekijker en vogelgidsje mijn eerste vogels spotte waren daar steevast rooie reigers bij, die kon je toen gewoon staande op de Hogeweg bekijken in hun broedkolonie, in die periode meer dan honderd broedparen! Toen was de interesse voor dit unieke gebied al gewekt.

Deze toen nog open en zeer natte polder met de grote purperreigerkolonie was de eerste aankoop in 1957 door Staatsbosbeheer, van hieruit werd later het gebied uitgebreid tot de huidige begrenzing van de Weerribben. Het gebied ligt ingesloten tussen Meentheweg, Koepad en de Hogeweg en is doorsneden met een aantal rechte waterwegen die alle uitkomen achter de molen aan de Hogeweg.

Het gebied ligt driekwart jaar aan de boezem van Noordwest-Overijssel en is dan alleen over water te bereiken, in de winter gaat het waterpeil meer dan 30 centimeter omlaag vanwege de rietooft in delen van de polder. Ook tot ver in de vorige eeuw ging dit zo, en de Spinnepkopmolen aan de Hogeweg diende dan ook voor het bemalen van deze polder.

Toen dit gebied halfweg de negentiger jaren vorige eeuw als monitoring-gebied nog vacant was hoefde ik ook niet lang na te denken. Sindsdien tel ik rekening houdend met omstandigheden, in dit deel van het grotere monitoringsvak de daar aanwezige broedvogels. Eerst met een roeiboot en later met kano.

Heel vroeg in het voorjaar wanneer de plantengroei nog niet op gang is, was het tot een aantal jaren geleden nog steeds mogelijk om met een bootje het gebied in te varen en te verkennen. Helaas is nu door stormen en omgewaaide bomen deze mogelijkheid verloren gegaan.

Als alternatief hiervoor doe ik jaarlijks onder goede omstandigheden, dus op het moment dat rietelers nog bezig zijn en het waterpeil laag is, een poging om te voet dwars door het oudste moerasbos van de Weerribben, vanaf de Spinnepkopmolen het oude Staatsbosbeheerkantoor te bereiken. Het eerste deel van deze ware jungletocht is de gemakkelijkste. Ik volg dan de oevers van de waterwegen onder overhangende takken en over omgevallen bomen tot waar mogelijk.

Dan kom ik aan in het nog altijd kletsnatte gedeelte waar ik lang geleden mijn eerste purperreigers broedend zag. Helaas zijn de purperreigers hier als broedvogel verdwenen maar de drijftillen (inmiddels begroeid met wilgen) zijn er nog en zelfs een enkele speciaal voor de purpers geknotte boom vindt je er nog.

Deze doorsteek levert mij steevast een natte poot (meestal twee) op, maar de beloning hiervoor is het hoogtepunt van deze tocht. Wanneer ik inmiddels het drogere deel van het hoog opgaande moerasbos heb bereikt, pak ik mijn kijker, gaan

laarzen en natte sokken uit en zet ik mij neer in het decimeters dikke (hoog)veenmospakket en ga genieten van .....het voorjaar met zijn teruggekeerde zingende vogels in uitlopend groen, ontoegankelijk struweel, afgestorven omgewaaide bomen, dood maar behangen met meters levend kamperfoelie.

De oer natuurkrachten hebben het hier voor het zeggen, bepalen het karakter van deze omgeving.

Hier past stilte.....mijn favoriete plek.

In de beter toegankelijke moerasbossen van de Weerribben vindt u ook wellicht ook een plekje dat u aanspreekt en waar u net als ik kunt weg zwijmelen, dromend van vroeger en hopen op beter!

Verslag van fietsexcursie Geologie en Landschap, 4 oktober 2014

Door Harry ten Veen

Op deze fraaie zaterdag waren er zo'n 25 personen verzameld bij het station in Steenwijk. Vanaf 10 uur startte hier een geologische fietstocht met als thema Geologie en Landschap van Steenwijk.

De tocht stond onder leiding van Ernst Kleis, prominent lid van de Geologiewerkgroep. Ernst begon met het trakteren van de deelnemers op een gedegen uitleg van het ontstaan en de situatie van de geologische- en aardkundige waarden van ons gebied. Als een echte leraar tekende hij met zijn krijtje een kaart van de omgeving op straat. Een effectieve manier om de situatie voor iedereen goed zichtbaar te maken. Iedereen kreeg de route als een boekje mee.

Ik had deze tocht ook al eens gedaan op 16 september 1995 toen onder leiding van Gerard Gonggrijp, een bekende geoloog, die helaas veel te jong overleed. Hij is o.a. bekend van zijn medewerking aan het boek Ontdek N.W. Overijssel.

Na deze introductie konden we dan echt op weg. De hele route zal ik niet prijsgeven, maar enkele bijzondere punten zijn:

één van de zwerfsteenmonumenten van De Vier Jaargetijden door Hendrik Planting. Met vermeende gletsjerklassen op een staande steen.

Diverse landschappen met hun ontstaansgeschiedenis.

Zwerfstenen bij het Dorpshuis Onna. Ja ook daar vind je geologie!

De Steenwijker Aa.

De Eese met een tussenstop voor koffie met gebak en nog een lesje van de leider, compleet met kaarten en boeken.

Waarschijnlijke pingoruïnes op De Pol. Natuurlijk 't Jodenveentje en nog een die voor mij ook nieuw is.

Zichtbaar trots was Ernst toen hij ons bij het Geologisch Monument Wolterholten kon

begroeten. Terecht overigens want hij is degene die dit monument annex heemtuin steeds onderhoudt. Weliswaar met hulp zo hier en daar, maar meestal samen met Geertje zijn vrouw. Er was overigens alleen maar tijd om de stenen vóór de slagboom, voor zover nog aanwezig, te benoemen en de achtergrond te bespreken.

Uiteindelijk was het nu zo laat geworden dat hier het eindpunt bepaald werd. Iedereen kon op eigen gelegenheid weer naar het station fietsen.

Net zoals de eerste keer was ook nu de tijd te kort om de route af te maken. Misschien

iets om de volgende keer rekening mee te houden.

Het was een interessante en informatieve fietstocht met veel uitwisseling van feitjes tussen de deelnemers. Deze fietsexcursie mag best nog eens overgedaan worden.

Links

<http://www.hendrikplanting.nl/pagina3.html>

<http://www.knnv.nl/afdeling-de-noordwesthoek/wolterholten>

Voor verdere informatie kunt u altijd bij de Geologiewerkgroep terecht.

Verslag van algemene ledenvergadering van de KNNV afdeling op 17 februari 2014 in de Klincke te Steenwijk.

Aanwezig waren 28 leden.

Afwezig met kennisgeving waren: Liesbeth Haaze - de Groot; Wolter Engelsman en Thijs Krösschel.

Er waren geen ingekomen stukken.

1. De voorzitter heet ieder van harte welkom. De voorzitter kondigt aan dat onze vereniging dit jaar haar 60 en 40 jarig lustrum viert en dat er wellicht een beroep op leden wordt gedaan voor de ondersteuning van activiteiten.

2. De notulen van de ALV vergadering van 18 februari 2013.

- Uit de vergadering komt de vraag hoe met de gemeente het onderhoud van de vleermuizenkelder is geregeld. De voorzitter deelt mede dat hij nog moet nagaan wat er eventueel aan onderhoud plaats moet vinden.
- Er wordt opgemerkt dat ons periodiek de Koppel prima is.
- De vergadering keurt de notulen goed.

3. Het jaarverslag van 2013.

Op het jaarverslag zijn geen op- of aanmerkingen. Het zal worden opgenomen in de Koppel.

4. De Jaarverslagen van de werkgroepen.

De jaarverslagen van de werkgroepen zijn opgenomen in de Koppel van januari 2014 en worden goedgekeurd.

Er worden enkele kanttekeningen geplaatst.

Werkgroep Wolterholten: Ernst Kleis deelt mee dat door tijdgebrek enkele doelstellingen niet konden worden gerealiseerd. Ook vertelt Ernst dat de jeugd er soms een bende van maakt en dat het niet prettig is de rotzooi steeds op te moeten ruimen. De vereniging kan hier echter niets aan doen, omdat het terrein vrij toegankelijk is.

De Paddenwerkgroep: de schoonmaakactie door de gemeente van de vijver in de wijk Paddenpoel heeft nog niet geleid tot een terugkeer van padden.

Het Natuur- en Milieuplatvorm Steenwijkerland NMPS: Henk Plat doet een oproep aan de aanwezigen om na te denken over personen die de werkgroep kunnen versterken.

5. Het financieel verslag van 2013:

- De penningmeester geeft een toelichting op het boekjaar 2013 en de begroting voor 2014. Er is in 2013 €281,- minder aan contributie ontvangen in vergelijking met het voorgaande jaar. Daarnaast zijn investeringen gedaan voor de financiële administratie (aanschaf laptop met boekhoudprogramma in combinatie met ledenadministratie) en is er, onder andere door het afwijkende formaat, extra geld uitgegeven voor het eerste nummer van de Koppel.

Voor 2014 is op de begroting een post van €3000,- opgenomen voor de viering van het jubileumjaar.

De vergadering discussieert over de omvang van het ledenbestand en de begroting en contributie. Het bestuur is voornemens de contributie niet te verhogen.

Dhr. Scheeringa wil graag zien hoe de inkomsten en uitgaven zich verhouden tot de begroting. Hiervoor is een andere begrotingsvorm nodig. De penningmeester geeft aan dat zij van mening is dat dit niet nodig is.

De rekening en de verantwoording over 2013 wordt door de vergadering goedgekeurd.

- Het verslag van de kascommissie over 2013.

Dick van Marle en Sent van Dijk hebben de kas gecontroleerd en hebben geen onregelmatigheden of afwijkingen aangetroffen en het kasoverzicht goedgekeurd. De vergadering verleent haar goedkeuring aan de kascommissie om de penningmeester en het bestuur te dechargeren voor het in 2011 gevoerde financiële beleid.

De commissie heeft:

- goedkeuring gegeven aan de administratie van de penningmeester;
- de inkomsten en uitgaven vergeleken met de begroting;
- geconstateerd dat de toename van de banksaldi overeenkomt met het resultaat in de boeken van de penningmeester aan het begin en aan het einde van het jaar;
- de geconstateerde verschillen tussen de begroting en inkomsten en uitgaven vallen binnen de bevoegdheid van de penningmeester.

De kascommissie sprak haar waardering uit voor de keurig verzorgde administratie van de penningmeester.

De kascommissie doet de aanbeveling om de financiële gegevens regelmatig te borgen op een externe harde schijf, om zodoende onherstelbaar verlies van informatie te voorkomen. Dit wordt door de vergadering overgenomen.

- **Begroting 2014.**

Deze is door de vergadering goedgekeurd en zal worden opgenomen in de Koppel.

- **Benoeming kascommissie.**

De kascommissie voor 2014 bestaat uit Dick van Marle en Thijs Krösschell, die op de ledenvergadering van 2013 als reservelid was benoemd. Op deze vergadering biedt zich geen nieuw reservelid voor de kascommissie 2014 aan.

- **Vaststelling contributie 2015.**

De vergadering gaat akkoord met het voorstel de contributie voor 2015 te handhaven op het niveau van 2014.

6. Bestuursverkiezing.

Aftredend is voorzitter Ton Bode. Hij heeft zich voor een nieuwe periode beschikbaar gesteld.

Er hebben zich bij het bestuur geen tegenkandidaten gemeld zodat Ton Bode wordt benoemd voor een nieuwe periode.

7. Vertegenwoordigende vergadering (VV).

Op 31 maart is er een voorbespreking voor de Vertegenwoordigende Vergadering (V.V.) aan de Oosterdallaan 2A te Paasloo om 20.00 uur.

In deze voorbespreking kunnen onderwerpen aan de orde komen en/of vragen worden gesteld die het beleid van het bestuur van de KNNV raken. Ook KNNV-leden die geen bestuursfunctie hebben kunnen hun zegje doen.

De vergadering stemt in met het voorstel om Annette Bos en Tilly Berkenbosch namens de vereniging af te vaardigen.

8. Aankondiging van lezingen en excursies:

Op 17 maart houdt Erwin van Maanen een lezing over kleine marterachtigen zoals hermelijn, wezel en bunzing.

10. Rondvraag.

Uit de vergadering komt de vraag waarom wij ons als vereniging niet beter profileren op markten e.d. Dit kan immers leden opleveren.

Er wordt gesteld dat de vereniging vergrijsd. We zouden moeten proberen om meer jongeren aan te trekken. Een jeugd natuurclub komt ook aan de orde. Die is in de Weerribben (Staatsbosbeheer) en De Wieden (Natuurmonumenten) wel actief. De voorzitter is van mening de vereniging niet is uitgerust om op markten te gaan staan. Er komen regelmatig stukjes in de krant over allerlei lezingen en excursies die voor ieder gratis toegankelijk zijn. Meer doen wij op dit moment niet aan ledenwerving.

Machiel de Vos stelt voor een personele invulling te geven voor allerlei activiteiten. Ook denkt hij aan een PR commissie. Er moeten dan wel leden zijn die zich daar actief voor willen inzetten.

11. De voorzitter sluit de vergadering en bedankt de aanwezigen voor hun inbreng.

PAUZE.

Na de pauze vertelt Egbert Beens ons over de nieuwe werkwijze van Staatsbosbeheer waarin marktdenken een meer centrale plaats heeft gekregen. Egbert praat ons ook bij over het project ten oosten en westen van Wetering Zuid. Dit project is primair opgezet voor de tijdelijke opvang van overtollig water dat niet snel genoeg kan worden afgevoerd. SBB wil het gebied dynamisch beheren om zodoende een rijke en gevarieerde vogelstand te creëren. Ook de vorderingen aan de nieuwe faunapassage bij Muggenbeet komen nog even aan bod.

JAARVERSLAGEN

Jaarverslag lezingen 2014

door Theo van de Graaf

Op 20 januari hield Jan van der Knokke een lezing over Scandinavië met als titel: "Natuur onder de middernachtzon". Zoals de titel al aangeeft, ging de lezing vooral over het noordelijkste deel van Scandinavië dat boven de poolcirkel ligt. In de herfst zijn hier de mooiste kleuren te zien die het gebied in vuur en vlam zetten. Verder zagen we muskusossen met hun lange haren en brachten we een denkbeeldig bezoek aan enkele gletsjers in het gebied Jotunheimen. Een lezing met veel mooie beelden.

Op 17 maart kwam Erwin van Maanen met een lezing over de kleine marterachtigen wezel, hermelijn en bunzing. Hij vertelde over het leven van deze kleine roofdieren en over de onderzoeken die naar hen gedaan zijn. Aangezien het schuwe dieren zijn die zich maar zelden laten zien, is dit onderzoek niet eenvoudig. Om dezelfde reden is het moeilijk om foto's van deze dieren te maken. Dit wordt tegenwoordig opgelost met zogenaamde cameravallen. Dit zijn camera's die op geschikte plekken in de natuur worden opgesteld en vanzelf afgaan op het moment dat er een dier door het beeldveld passeert. Een lezing met veel interessante informatie.

Met ingang van het winterseizoen 2014-2015 zijn de algemene lezingen een activiteit geworden van KNNV en IVN gezamenlijk. Of dat ook invloed gaat hebben op de inhoud van de lezingen zal de tijd moeten uitwijzen.

Voorlopig lijkt dat niet het geval te zijn.

De lezing van 20 oktober werd gegeven door één van de oprichters van De Noordwesthoek (nu KNNV-afdeling De Noordwesthoek), Machiel de Vos, die zestig jaar geleden, samen met twee anderen, de vereniging oprichtte. Na zijn pensionering ging Machiel weer in de omgeving van zijn jeugd wonen, in Havelte. Vanaf dat moment hield hij zich bezig met de bestudering van het Havelterzand en het fotografisch vastleggen van dat gebied. Dat resulteerde uiteindelijk in de verschijning van het boek "Havelterzand, parel van Drenthe". Naar aanleiding van de verschijning van dit boek was Machiel bereid voor ons een lezing te geven over ditzelfde gebied. Het werd een mooie avond. In de afgelopen twaalf jaren heb ik "beroepshalve" en met veel plezier vrijwel alle lezingen bijgewoond. In tenminste één opzicht waren al deze lezingen gelijk: er werden tweedimensionale beelden vertoond. Hoe mooi ook de beelden vaak waren, het had toch ook zijn beperking. Dit merkten we bij de lezing op 17 november, toen Jan Menzinga een lezing gaf met als titel: "De natuur in stereoscopie". Zijn foto's worden gemaakt met een camera met twee lenzen naast elkaar. Dat levert twee nagenoeg gelijk beelden op die toch iets van elkaar verschillen, zoals we ook door onze ogen twee verschillende beelden zien. De twee opnames leveren twee dia's op die tegelijk over elkaar worden geprojecteerd. Dat levert het

gebruikelijke stereobeeld op dat wij dagelijks door onze ogen zien. Met behulp van een speciale bril konden de bezoekers de beelden in stereo bekijken. Dat was soms adembenemend. De werkelijkheid wordt zo dicht benaderd dat het soms wel lijkt of voorwerpen uit het scherm naar voren steken. De spreker demonstreerde dit door een naar voren stekende plank te projekteren en vervolgens voor het scherm langs te lopen. We kregen onwillekeurig de illusie dat hij tegen die plank aan liep. De vele natuuropties die hij liet zien, waren zeer bijzonder. Jammer eigenlijk dat het aantal belangstellenden wat tegenviel. Zoiets zullen we niet gauw weer zien.

Op het moment van schrijven hebben we nog één lezing te gaan. Op 15 december komt Jaap Veneboer met een lezing over de laagveengebieden van deze omgeving: Wieden, Weerribben en Rottige Meente. Dat zal vast ook weer een mooie avond worden.

Jaarverslag 2014 werkgroep Wolterholten

door Ernst Kleis

De medewerkers van de gemeente hebben dit jaar de meidoornheg twee maal gesnoeid en de vuilnisbak is regelmatig geleegd. De leilinden zijn niet gesnoeid; die zijn volgend voorjaar weer aan de beurt. Er hoefde gelukkig niet erg vaak illegaal gedeponeerd afval te worden weggehaald.

Ook dit jaar heeft Gerard Galema ons weer geholpen door meerdere keren het onkruid in de zandvelden rondom de stenen weg te schoffelen.

Al is het terrein van het geologisch monument met heemtuin niet bijzonder groot, toch levert het heel wat werk op om ervoor te zorgen dat het er geen wilde onaanzienlijke bende wordt. Er zijn door uw verslagschrijver heel wat klussen geklaard. De bijgeplaatste foto van de enorme berg composteerbaar afval die uit deze werkzaamheden is voortgekomen levert hiervan een zichtbaar bewijs. Doordat er erg veel tijd is gaan zitten in het werk aan de heemtuin en de vijver is er van het hoognodige schoonmaken van de

geëxposeerde stenen nog te weinig tot stand gekomen.

Nu volgt een opsomming van de uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden. Uit de kastanjeboom en uit een perenboom waren zware takken gewaaid door storm. Deze zijn samen met illegaal in de sloot gedumpte boomstammen en stobben klein gezaagd en bij de composthoop gebracht. Het stenenveld en de heemtuinpaden zijn vijf keer gemaaid. Een achttal stenen, die bijna geheel zwart waren geworden door aangroei, hebben een flinke

schoonmaakbeurt gekregen. Een van zijn draagpalen gescheurd trespa publicatiebord is met een nieuwe manier van bevestigen teruggeplaatst. Op een plaat multiplex kunnen beter informatieborden worden geschroefd dan op trespa. Thuis ligt een goed in de beits gezette plaat klaar om daar gemonteerd te worden zodra het zin heeft. Op het grote bord bij de heemtuin is het verrotte multiplex al vervangen. Voor de drie beschadigde infoborden, die gaan over de planten determinatielijst en de geologische monumenten in Heetveld en in Moleneind, heb ik nieuwe exemplaren gemaakt en daarop bevestigd. Het bord "Heemtuin" is gerepareerd en het plaatje is vernieuwd. De lessenaar met info over het geologisch monument is hersteld en ook hier zijn nieuwe infoborden voor gemaakt. Ook twee borden met stenennamen zijn nieuw gemaakt. Van het bord bij de ingang was de dikke paal gebroken. Thuis ligt een nieuw exemplaar klaar om met het bord teruggeplaatst te worden. Onder de kastanjeboom en in de tuin naast en in de meidoornheg was enorm veel, nauwelijks vruchtdragende, framboos opgeschoten met daartussen gemeen stekende wilde braam. Dit is verwijderd, zoveel mogelijk met wortel en al. Door de wildgroei van Gulden roede zijn de fraaie, hoge gele najaarsbloemen helaas helemaal verdwenen. Ik heb veel Gulden roede uit de grond getrokken en het restant tijdig gemaaid opdat er zich niet weer zoveel zaad zou verspreiden. Het was een zeer goed perenjaar. Van het plukken daarvan heb ik geen werk gehad; anderen waren mij voor, mensen

en vogels. Begin november is de heemtuin met de zeis gemaaid; enkele kleine stukjes zijn daarvan uitgezonderd t.b.v. winterbeschutting voor kleine dieren. Bij de vijver zijn braam en opschot van linden weggehaald, evenals een aantal wilgenstammen. Dit was nodig om beter bij de vijver te kunnen komen voor de hoognodige schoonmaak. Al het snoeihout is klein geknipt en gezaagd om het geschikt te maken voor de composthoop en het latere vervoer daarvan. Door de resterende wilgen en het erg dicht bij de vijver staande prikkeldraad is het werken aan de zuidkant van de vijver vreselijk lastig. Met een lange haak (en te korte laarzen) is het uiteindelijk toch gelukt om tientallen kruiwagens vol waterplanten en rommel uit de vijver te halen. Het ging hoofdzakelijk om een uitgestrekt drijvend grasveld dat de vijver grotendeels bedekte. Het kostte veel kracht om daar stukken af te scheuren. Alles is weg. Langs Wolterholten worden veel honden uitgelaten. Enkele daarvan nemen graag even een bad in de vijver. Ze hebben nu weer de ruimte. In de heemtuin waren veel jonge eiken gaan groeien (werk van de gaaien?) en aan de oostkant van de vijver waren veel uitgezaaide wilgen al manshoog geworden. Die zijn allemaal uitgegraven.

In het najaar was de grote diepe plas water in de leemkuil zover geslonken dat de laarzen net lang genoeg waren om naar de afvoerput te waden. Door opgewoeld leem en massa's rottende bladeren was in het water niets te zien. Ik heb de put op de tast gevonden, het putdeksel gelicht en daarna leem en

blad uit de put geschept en het deksel weer teruggelegd. Twee dagen later kon ik tot mijn vreugde constateren dat ik een goede putjesschepper ben, want het water was verdwenen. Wel lag er nog enorm veel modder met rottend blad. Het was van een kortdurende vreugde. Na een zware regenbui is de put weer dichtgeslibd en staat er weer een diepe plas. We weten nu echter wel dat de afvoer achter de put op zijn minst nog ten dele open is.

De oorspronkelijk gele zandvelden rondom de stenen worden steeds donkerder door het werk van pieren en mollen en omdat ze humusrijker worden doordat bij het schoffelen niet al het plantaardige materiaal kan worden verwijderd. Dat lijkt minder mooi en het onkruid groeit er steeds harder. Te zijner tijd moet er weer eens schoon geel zand bij om het mooier te maken. Stenen die te diep in de grond zijn gezakt en niet te groot zijn, kunnen dan tegelijk wat omhoog worden gebracht met hefboomen; dat hebben we wel eerder gedaan. Tenslotte: begin oktober is tijdens de geologische fietstocht ook het GMW bezocht door de deelnemers.

Jaarverslag 2014 Geologiewerkgroep

door Wim Brussee

De werkgroep Geologie kwam in 2014 zeven keer bij elkaar voor een lezing. Er werd een fietsexcursie gehouden en ook was er een bijzondere excursie naar aanleiding van een proefboring. In het voorjaar werd de leiding van de werkgroep overgedragen aan een zogenaamde stuurgroep. Bij de lezingen

zijn er elke keer 20 tot 25 personen aanwezig (werkgroepleden en regelmatig andere belangstellenden), waarvoor een kleine zaal in De Meenthe (Zaal 3) net genoeg onderdak biedt. De avonden worden, tenzij anders vermeld is, steeds gehouden op de tweede dinsdag van de maand; ze beginnen om 19.30 uur en eindigen rond 22.00 uur. Het voornemen bestaat om in de tweede helft van 2015, bij voldoende belangstelling, op een zestal avonden een cursus Algemene Introductie Geologie, gegeven door een beroepsgeoloog, te organiseren. In Koppel zullen we hier volgend jaar meer bekendheid aan geven.

Op 14 januari gaf Henry Bos een powerpointpresentatie over de natuur, cultuur en de geologie van Bangladesh, een land dat hij en Henrike een aantal keren hebben bezocht. 11 Februari maakte Ernst Kleis ons deelgenoot van de ongeveer vier weken durende rondreis die hij met zijn vrouw Geertje de voorafgaande zomer in Zweden gemaakt had. We zagen foto's die niet alleen geologische vondsten lieten zien, maar ook planten en vlinders. Technische constructies (van bijvoorbeeld bruggen of machines voor mijnbouw) werden eveneens enthousiast toegelicht. Op deze avond werden vele gevonden stenen getoond. In maart was er op de 11e een presentatie door Leo Heijboer naar aanleiding van een rondreis door Schotland die hij en Dinie Bruggen in het voorjaar van 2012 gemaakt hadden. We genoten van de cultuur (abdijen en kastelen), natuur, granieten kusten, meren, the Highlands en het eiland Skye. Leo vertelde ons hoe hij in

Noordwest-Schotland op zoek was gegaan naar gesteente van circa 2 miljard jaar oud. Op 8 april vervolgde Ernst Kleis zijn verslag van de eerder genoemde reis. Dit was tevens de laatste lezingenavond voorafgaand aan de zomeronderbreking. Aan het slot van de avond was er het moment waarop Bert Hummel, 11 jaar lang coördinator van de werkgroep, zijn taken overdroeg aan een zogenaamde stuurgroep. In deze vernieuwde organisatievorm hebben zitting Zwaan Beijk, Leo Heijboer, Dinie Bruggen en Wim Brussee. Bert werd hartelijk bedankt voor de nauwkeurige manier waarop hij zo lang de activiteiten van de Geologiewerkgroep geleid heeft. Op vrijdag 29 augustus was er een extra, ingelaste, excursie voor leden en kennissen van onze groep. We waren uitgenodigd door Royal Haskoning DHV om een kijkje te nemen bij een proefboring naar aardgas met de werknaam "Diever-2". Deze 'gestuurde diepboring' werd vanaf eind augustus uitgevoerd door de firma Vermilion Oil & Gas Netherlands BV vanaf een boorlocatie bij Wapse. We kregen een presentatie door een geoloog van Vermilion en daarna een rondleiding over het terrein van de boortoren. De ongeveer 15 deelnemers vonden de middag bijzonder interessant en leerzaam. Een geologische excursie per fiets vond plaats op 4 oktober, een dag met mooi weer. Het thema van de excursie was Geologie en Landschap van Steenwijk. Onder leiding van Ernst Kleis werd stilgestaan bij zichtbare resultaten van de ijstijden (een drumlin, zwerfstenen, een pingoruïne). Voor deze dagexcursie was veel

belangstelling: we telden 23 deelnemers waarvan velen 'nieuw' voor ons waren. Zij hadden belangstelling voor meer informatie van de geologiewerkgroep en zijn daarom uitgenodigd om een paar lezingenavonden van ons mee te maken. Op de eerste 'lezingenavond' in het nieuwe seizoen op 21 oktober begonnen we voor de pauze met het jaarlijkse huishoudelijke gedeelte en ook werd er aandacht besteed aan vakantieavonden en -indrucken. Na de pauze toonden Bert Hummel en Leo Heijboer foto's die zij genomen hadden van geologisch interessante plekken tijdens een excursie naar Noord Drenthe in de nazomer van 2014. Op 11 november werd door Harry Huisman een lezing gehouden met als onderwerp Algemene Geologie van Noord-Nederland. Vroeger lagen in Drenthe overal stenen en keien verspreid in het landschap en eeuwen lang kon men niet verklaren waarom die hier waren. Pas nadat de geoloog Otto Torell in 1875 bij Berlijn gletsjerklassen ontdekte die overeen kwamen met soortgelijke klassen in Zweden, ontstond de ijstijdgeologie zoals we die vandaag de dag kennen. Behalve over ijstijden, ging de lezing over landschapsvorming en zwerfstenen (tip: kijkeensomlaag.nl). Bij het schrijven van deze tekst hebben we de laatste lezing van 2014 nog tegoed. Deze zal worden verzorgd door Peter Nugter. Hij zal het op 9 december hebben over de Geologie van Noord-Jutland. Ook hier zal landschapsvorming aan de orde komen en vindplaatsen van kenmerkende stenen van deze streek.

Jaarverslag vogelwerkgroep 2014.

door Thijs Krosschell

Dit jaar kende ongeveer dezelfde activiteiten als het vorige jaar. De maandelijkse winterbijeenkomsten werden goed bezocht door gemiddeld ca. 20 mensen. Het vergaderdeel bestaat grotendeels uit standaardonderwerpen en wordt steeds korter. De leukste onderdelen zijn het doorgeven van de gedane vogelwaarnemingen door de leden, nieuws uitwisseling en vragen en oproepen om medewerking van mensen die Thijs of een ander lid hebben benaderd, bespreken (zoals de bescherming boerenzwaluwnesten onder een brug, weghalen van huiszwaluwnesten door huiseigenaren, behoud van een ijsvogelwand). Het programma na het vergaderdeel was weer divers: een cursus kiekendievenherkenning, herkenning eenden en ganzen, en een vogelkwis (Tjeerd van de Meer), films van Dutch birding en over rotganzenonderzoek. Op een aantal avonden hebben leden iets verteld over hun activiteiten. Deze avonden waren zeer informatief. Zo gaf Ton Bode tekst en uitleg over PTT- en waterwildtellingen, Wolter Engelsman over kerkuilwerk, Henk Bergsma over broedvogelonderzoek voor NM in De Wieden en Jaap Veneboer liet weer vele van zijn prachtige foto's zien. Ook is Ronald Messemaker van NM een avond geweest om te vertellen over inventarisatiewerk voor NM en de mogelijkheden die hier nog liggen voor geïnteresseerden. Met de werkgroep Brandemeer en de vogelwacht Uffelte is een eerste voorzichtig contact gelegd, maar door

ziekte van Thijs is dit tot nu toe niet verder van de grond gekomen.

Ook dit jaar is weer medewerking verleend aan de Nationale Vogelweek en hebben leden van onze werkgroep een extra lange zondag mensen op de kijkhut van de Auken ontvangen en is er weer een vroege vogelzangexcursie in Ramswoerthe gehouden.

Net als vorige jaren is in de maanden mei en juni de kijkhut elke zondag bemand door leden om passanten tekst en uitleg te geven over de vogels die daar gezien worden.

Een aantal leden heeft in het vroege voorjaar de begroeiing rond de kijkhut onderhanden genomen zodat het zicht verbeterd is. Komende winter zal dit opnieuw worden gedaan.

De succesvolle avondexcursies in het voorjaar, die vorig jaar weer zijn opgestart, hebben dit jaar een vervolg gekregen. Met de vogelgroep van het IVN moeten voor 2015 wel goede afspraken worden gemaakt, zodat niet beide vogelwerkgroepen op dezelfde avond een excursie houden.

Al met al heeft de werkgroep een goed en gezellig jaar achter de rug.

Omdat ondergetekende aan het eind van dit winterseizoen stopt met de organisatie van de activiteiten en (dus ook) van de bijeenkomsten, is wel te hopen dat iemand anders dat wil overnemen.

Het zou jammer zijn als, zoals enkele jaren geleden gebeurde, de werkgroep een slapend bestaan gaat leiden omdat er niemand bereid is de coördinatie op zich te nemen.

Jaarverslag Plantenwerkgroep 2014. door Alice de Boer-Slingerland

Als het 's avonds donker is komt onze werkgroep eens in de maand bij elkaar in de Klincke, op woensdagavond. We bekeken daar in 2014 foto's van reizen en aan de hand van dia's werden we getest op onze plantenkennis.

Traditiegetrouw was er een takkenavond waar wij aan de winterkenmerken de boom of struik moesten herkennen. We besteedden veel aandacht aan varens, met als hoogtepunt een zaterdag in het Kuinderbos met Piet Bremer. Er werden ruim 15 soorten genoteerd. Wessel Meijer gaf een grassencursus. Inmiddels was het 's avonds langer licht en werden er op woensdagavond veel verschillende natuurgebiedjes bekeken. Onder andere de Kleine en Grote Startbaan bij Havelte waar rode en stijve ogentroost, heelblaadjes, *Pulicaria dysenterica*, en parnassia werden gevonden. Hier is een bijzondere flora aanwezig doordat de grond leemhoudend is en bij de aanleg van de startbaan kalk is toegevoegd. Vlakbij de

Kleine Startbaan zagen we een zich goed uitbreidend veld *Arnica montana*. In het Kuijersbosch bij Onna vonden we waterveenmos, *Sphagnum cuspidatum*. De beenbreek, *Narthecium ossifragum*, is niet aangetroffen op de Blesdijkerheide. Met Toos, een van de schippers van Natuurmonumenten werd een prachtige vaartocht gemaakt in De Wieden.

Ieder jaar krijgen we een landje van Natuurmonumenten toegewezen. Omdat niet alle planten tegelijk in bloei komen – en wij voornamelijk op bloeiwijze inventariseren – spreiden we de inventarisaties over het voorjaar. Totdat de rietelers gaan maaien, direct daarna valt er niet veel meer voor ons te doen. We varen met een fluisterboot door de stille Wieden in een periode dat er nog geen toeristen zijn naar ons landje. Daarna inventariseren we een paar uur. Een kleine greep uit de soorten die we vonden: kleine valeriaan, pijptorkruid, ronde zonnedauw, schild ereprijs *Veronica scutellata* en natuurlijk een hele reeks zegges, En meestal hebben we daar ook nog prachtig weer bij! Omdat we dit jaar twee nieuwe leden hebben met veel kennis van water, veen en veenmossen hebben we daar ook meer aandacht aan besteed en zelfs een keer bodemprofielen bekeken. Niet dat dit nodig is voor Natuurmonumenten, maar omdat we het zelf leuk vonden om eens te doen. En dat gold ook voor de waterplanten. Voor de eerste keer hebben we daarvan ook een inventarisatie gedaan in de sloot grenzend aan ons landje. We vonden o.a. bron mos, glanzig fonteinkruid en buigzaam kranswier. Hoewel we er voor de planten komen

genieten we ook van de reeën die we onderweg zien, de koekoek die ons toeroept (nou ja, dat denken we er maar bij) en dit jaar troffen we nog jonge salamanders. We verheugen ons alweer op het voorjaar.

Vanaf september zijn de avonden weer donker en zagen we prachtige foto's van de speciale plantengroei in Zuid-Afrika van Machiel de Vos. De plantenwerkgroep wil zich in 2015 verdiepen mossen, met Geert van Wirdum. Al met al was er voor de 20 leden van de Plantenwerkgroep voor elk wat wils.

Jaarverslag Vlinderwerkgroep 2014

door Johan Hartemink.

In het afgelopen jaar heeft de vlinderwerkgroep 8 werkgroepavonden gehouden die door gemiddeld 12 personen werden bezocht. Op elke avond kwamen de items "bescherming", "educatie/studie" en "waarnemingen" steeds weer aan de orde in allerlei variaties. Bijzondere soorten die werden waargenomen zijn o.a. de sierlijke

witsnuitlibel en Kempense heidelibel (beide zeer zeldzaam) de oostelijke Vos, een invasiegast die je zomaar over het hoofd ziet vanwege zijn gelijkenis met de kleine Vos die in onze omgeving heel veel voorkomt. Verder veel trekvlinders als de oranje en gele luzernevlinder. Ook een argusvlinder werd waargenomen een soort die overigens stilaan uit onze regio verdwenen is. Van de sleedoornpage werden 1380 eitjes gevonden. Van de gemeente Steenwijkerland hebben we een beheerkaart sleedoornpage ontvangen waar op af te lezen is waar en wanneer er sleedoorns gesnoeid gaan worden met welke afspraken. We hopen dat deze vlinder zijn areaal nog verder zal uitbreiden. Ben Prins uit Uffelte heeft op 4 avonden een cursus "Libellen" gegeven. Zeer boeiend en leerzaam. Verschillende leden van de werkgroep hebben door het jaar heen veel foto's gemaakt en laten zien van vlinders, libellen en andere insecten. Al met al een bont palet aan activiteiten, bezielend gecoördineerd door Gerrit Padding.

www.cameranu.nl

Voor professioneel advies hoeft u niet verder te kijken...

...kom meer dan **250** verschillende verrekijkers en telescopen voelen, proberen en bekijken, in het testcentrum van CameraNU.nl

Wij zijn trotse partner van **Staatsbosbeheer**, **Sovon** en diverse **vogelwerkgroepen**.
Door deze verbinding sponsoren wij onder andere het **onderhoud van observatiehutten**

Leica

SWAROVSKI OPTIK

STEINER GERMANY

Nikon

VORTEX THE TELESCOPE SPECIALIST

bynolyt

ZEISS

Canon

Bushnell

 www.cameranu.nl

NIET MEER ZOEKEN!

DRUKKERIJ HOVENS GRÉVE B.V.

*levert al meer dan 145 jaar alle soorten drukwerk.
Ook voor fotocopieën en digitaal printen kunt u er terecht.*

Het predicaat
"Holleverancier"
garandeert u
kwaliteit.

ONNASTRAAT 11-13
8331 HL STEENWIJK

E-MAIL: INFO@HOVENSGREVE.NL

TELEFOON (0521) 52 26 00

TELEFAX (0521) 52 27 00

INTERNET: WWW.HOVENSGREVE.NL

Excursieprogramma en lezingen.

Op zaterdag 17 januari

wordt er een vogelexcursie naar Zuidwest-Friesland, Gaasterland en de IJsselmeerkust georganiseerd. We zullen tijdens deze rondrit niet alleen ganzen tegenkomen, maar ook veel andere wintergasten, zoals verschillende eendensoorten en goudplevieren. Vanuit het buitencentrum te Ossenzijl rijden we richting Kuinre, om via de Hopweg naar Lemmer te rijden waar we een kijkje nemen in de haven. Vervolgens gaan via de Leien, Oldemirdum, Stavoren en Warns naar de Workummer-buitenwaard. Op onze route liggen enkele vogelkijkhutten, die de moeite waard zijn om te bezoeken.

De excursie beslaat de hele dag, een lunchpakket is daarom aan te bevelen evenals, warme kleding, laarzen en een verrekijker.

We vertrekken vanaf de parkeerplaats aan de Eesveense kant van station Steenwijk om 8.30 uur en vanuit de parkeerplaats van SBB te Ossenzijl om 9.00 uur.

Voor informatie; Albert Steenbergen, telefoon 0521-513547

Maandag 19 januari

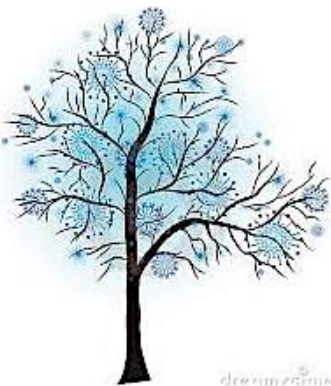
Nordic, wildernis op het dak van Europa

door Philip Friskorn

Vanaf het vroege voorjaar tot en met de winter worden we in deze lezing meegevoerd door de natuur van Noord-Europa. Het eind van de winter beleven we in Midden Noorwegen en we volgen het voorjaar via Zweden, de Åland archipel en Finland tot de Noorse kust aan de Barentssee. Hier, op de overgang van de Subarctische naar de Arctische klimaatzone,

maken we de korte zomer mee met 24 uur per etmaal licht. In september neemt de natuur met een spectaculaire kleurenpracht afscheid van de zomer om zich in oktober onder een dikke witte deken te verstoppen. In de winter keren we terug naar Noord Finland en Arctisch Noorwegen. Eindeloze sneeuwvlakten, vogels die extreem lage temperaturen en sneeuwstormen doorstaan. Op een eiland in de Barentssee komen in de eerste week van april de papegaauiduikers al aan land om op de sneeuw hun territorium in te nemen. De natuur ontwaakt en is op weg naar die altijd weerkerende middernachtzon. De lezing vindt plaats in De Klincke, Kerkstraat 16 in Steenwijk, aanvang: 20.00 uur. De toegang is gratis.

Op zaterdag 14 februari

wordt tijdens een excursie aandacht besteed aan de winterkenmerken van bomen.

Voor die winterkenmerken en de herkenning van bomen en struiken ben je vaak aangewezen op de knopvorm en de stand hiervan. Er zal gewezen worden op de diverse knoppen zoals blad-, bloem- en gemengde knoppen, maar ook op bijvoorbeeld slapende knoppen.

Het blijft interessant dat in het klein al een scheut/tak in een knop aanwezig en te herkennen is.

Verder zal eveneens aandacht worden besteed aan

bladhoudende bomen en struiken, maar uiteraard komen er allerlei andere natuurlijke zaken aan de orde die zullen worden benoemd.

Het belooft een gezellige, interessante en leerzame excursie te worden en je zult merken dat er ook in de winter nog van alles te zien en te beleven valt in de natuur. Omdat in het Park Rams Woerthe veel verschillende bomen en struiken te vinden zijn, wordt hier de excursie gehouden.

De start is vanaf de hoofdingang van het park (bij hek met naam Rams Woerthe) om 10.00 uur en de wandeling zal tot ongeveer 12.00 uur duren. Trek warme kleding aan en ga gezellig mee op pad.

Aanmelding is niet nodig. Voor vragen kunt u contact opnemen met Piet Hein Klip, telefoon 0521 513766.

Op zaterdag 21 februari gaan we al zwerfend door de Kop van Overijssel op zoek naar ganzen en eenden. Vanaf de parkeerplaats van Station Steenwijk rijden we naar Wetering Oost, waar we een bezoek brengen aan de vogelkijkpost. Vervolgens gaat de rit richting Blokzijl waar we misschien wilde zwanen kunnen zien. Via Blokzijl rijden we binnendoor via Sint-Jansklooster richting Heetveld en vervolgens naar Zwartsluis. Rond Zwartsluis hopen wij veel ganzen te spotten. Vanuit Zwartsluis rijden we benedendijks naar het gehucht Velde, waar we de weg oversteken naar Zwartewaterklooster. Hier staat een vogelkijkhut, die we kunnen bezoeken. Van daar rijden we naar de Coenraad, richting Hasselt waar we een kijkwand bezoeken. Vervolgens gaan we weer richting Zwartsluis via de Coenraad om via de Postweg richting Meppel te rijden. Vanaf deze weg zijn vaak reeën te zien. Via Meppel rijden we richting Wanneperveen om via de Gasthuisdijk weer in Steenwijk aan te komen.. Een verrekijker, warme kleding en enig proviand is deze excursie dag niet overbodig. We vertrekken om 9.00 uur van de parkeerplaats aan de Eesveense kant van het station Steenwijk.

Voor informatie: Albert Steenberg, telefoon 0521-513547.

Op zaterdag 21 februari van 09.00-12.00u houdt Jacco Schilder een werkexcursie met als onderwerp rietteelt. De ochtend vangt aan met een theoretisch gedeelte en na de koffiepauze gaan we zelf aan de slag. Tijdens deze doe-excursie wordt een kijkje achter de schermen van de rietteler genomen.

Wie kent niet de sfeervolle plaatjes van de noeste arbeiders in de uitgestrekte rietvelden. Het geluid van ronkende rietmachines, de prachtige roep van de Wulp en aan de horizon de rookpluimen van de brandende ruigte. Fantastisch om eens van dichtbij mee te maken!!!. Nadat de turfwinning eind 19^e eeuw afnam, richtte de plaatselijke bevolking zich meer en meer op de rietteelt. De rietteler is een onmisbare factor in de Weerribben. Doordat de rietlandpercelen jaarlijks in de wintermaanden worden gemaaid blijft de Weerribben een uniek soortenrijk moerasgebied. De ochtend bestaat uit een excursie waarbij de rietteler centraal staat. Na een kop warme koffie of thee kunnen de handen uit de mouwen worden gestoken en kan er meegeholpen worden bij het oogsten van het riet.

U kunt zich opgeven via email: jaccoenmonica@tele2.nl

Vanwege het drassige terrein moeten er regenlaarzen gedragen worden. De excursie vindt plaats in het noordoostelijke deel van de Weerribben in het gebied ten noorden van het kanaal Steenwijk-Ossenzijl.

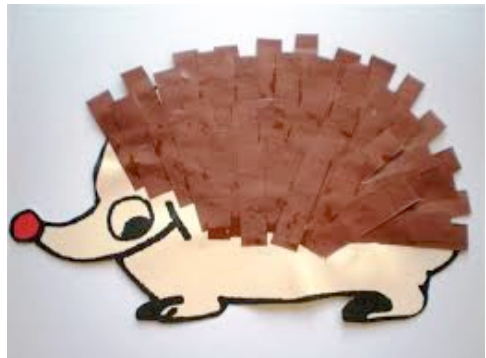
Een exacte routebeschrijving ontvangt u na opgave. Er is plaats voor maximaal 15 deelnemers.

Woensdag 25 februari;

Kinder/gezins excursie Wat zie jij??

Een scharrelende egel tussen takken en bladeren valt niet op! Een groene rups op een boomstam zie je heel goed! Een ree heeft in de winter een andere kleur vacht dan in de zomer, waarom is dat zo? Wat zie je wel en niet goed in de natuur?

Tijdens een actieve wandeling spelen we verschillende spellen en onderzoeken we, waarom kleuren in

de natuur belangrijk zijn.

Tijd: 14.00 tot 16.00 uur

Startplaats: Parkeerplaats aan de Hogeweg, net voorbij camping de Klufft.

Voor meer informatie: Tjallien Muis 0521-371344

Zaterdag 7 maart *Rust in de Kop (van Overijssel) met Mindful wandelen!*

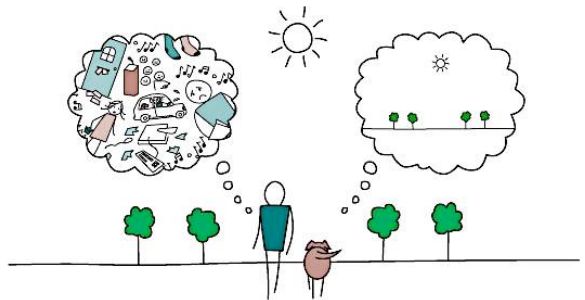
Hou je van natuur, wandelen en wil je leren meer in het NU te leven? Kom dan naar de excursie Mindful wandelen!

Mindful wandelen is rustig en in stilte wandelen met bewuste aandacht voor het hier en nu. Hoor je de Boomklever? Zie je de blauwe lucht? Voel je de wind in je haar? Ruik je de bloesem? Hoe voelt je lichaam?

In deze tijd valt het niet mee om je niet te laten meeslepen door internet, tv en mobiele telefoon. De werkdruk wordt steeds hoger. We ervaren een overdaad aan prikkels en keuzes. Om je hierin niet te verliezen, is het goed en prettig om geregeld contact te maken met de natuur en jezelf.

Met Mindful wandelen doen we al lopend oefeningen om onze voortdurende gedachtenstroom tot rust te brengen. We focussen de aandacht en ervaren het NU. We gebruiken vooral onze zintuigen. Ook oefenen we op een open, milde houding en accepteren wat er is. We lopen in stilte om zo intenser contact te maken met de natuur en onszelf. Maar tijdens de wandeling zijn er ook enkele momenten om ervaringen uit te wisselen.

De wandeling is op 7 maart van 10:00 tot 11:30 uur. Halverwege zitten we een poosje op draagbare krukjes. We beginnen en eindigen de wandeling met oefeningen om de spieren los te maken en contact met ons lichaam te maken. Na afloop is het mogelijk om na te praten onder het genot van koffie of thee bij Buitengoed Fredeshiem in De Bult (Steenwijk). Aangezien we in een langzaam tempo lopen, is het belangrijk om je warm genoeg te kleden. De draagbare krukjes hebben een draagkoord, maar het loopt prettiger om ze in een rugzakje te kunnen doen.

Mind Full, or Mindful?

Op <http://www.mindfulwalking.nl> staat meer informatie, waaronder ervaringen van deelnemers en onderzoek naar de effectiviteit van Mindfulness en Mindful wandelen. De excursie is gratis, koffie en thee na afloop zijn voor eigen rekening.

Voor meer informatie: Lisette Heikoop, telefoon 06 20294566 of stuur een email via mijn website. Graag aanmelding vooraf.

Op zaterdag 14 maart wordt er een vogelexcursie naar het Lauwersmeergebied gehouden.

Dit nationaal en internationaal bekende gebied is een van de rijkste vogelgebieden van Nederland.

Deze inmiddels traditionele excursie gaat met de auto en duurt de hele dag. Via de zuidkant van het Lauwersmeer gaan we richting Zoutkamp. Onderweg bezoeken we de Huffel achter camping De Pomp.

Vanaf deze bult kijken we uit over water en rietlanden. We vervolgen onze weg naar Zoutkamp en het Jaap Deens gat. Vanuit de vogelkijkhut kunnen we veel verschillende vogelsoorten bekijken. We rijden richting Lauwerroog waar we een tussenstop maken rondom de haven en de kop van de pier.

We vervolgen onze weg dan richting de Bantpolder en van daar naar Ezumakeeg waar het altijd leuk vogelen is.

We vertrekken we om 8.00 uur van de parkeerplaats aan de Eesveense kant van het station Steenwijk.

Vergeet niet om warme kleding, verrekijker/telescoop, laarzen en lunch mee te nemen.

Voor meer informatie: Albert Steenbergen, telefoon 0521-513547

Op zaterdag 28 maart

houden we een ochtendexcursie met het onderwerp mossen langs het Natuurpad in De Weerribben.

De bodem van de riet- en hooilanden, veenheiden en broekbossen van De Weerribben en De Wieden is vaak voor een groot deel met een mosdek begroeid dat, zeker in deze tijd van het jaar, veel aan de kleur en schoonheid daarvan

bijdraagt. Verschillende mossen spelen ook een actieve rol bij de ontwikkeling van het gebied. Deze excursie is bedoeld voor wie wat soorten mossen in de verschillende vegetatietypen wil zien, en meer wil weten over de rol die ze in de ontwikkeling daarvan spelen. Omdat het broedseizoen voor grondbroeders al

begonnen is, blijven we in de omgeving van het natuurpad, waar we vooral latere ontwikkelingsstadia onder invloed van verschillend beheer of zonder actief beheer zullen zien en onze gedachten kunnen laten gaan over de toekomst van deze gebieden. De excursieleider Geert van Wirdum wil voor de excursie misschien nog een korte notitie ("excursiegidsje") opstellen. Die wordt per email toegezonden aan degenen die zich bij hem aanmelden (Geert@JoliCoeur.NL). Opgave is overigens niet verplicht.

We vertrekken om 9:00 uur van de parkeerplaats aan de Eesveense kant van station Steenwijk en komen om 9:30 uur samen op de parkeerplaats bij de Tjasker aan de Hoogeweg nabij het natuurcentrum De Kluft (Ossenzijl).

Zaterdag 11 april Excursie Wildplukken: eten uit de natuur

Verzamelen van voedsel: het zit in onze genen! Maar tegenwoordig verzamelen we vooral in winkels en op markten. Toch biedt de natuur en onze tuin ons nog steeds veel eetbare groenten, kruiden, vruchten en wortels. Tijdens deze excursie maken we kennis met enkele eetbare planten. Na afloop ontvangt iedere deelnemer een paar recepten per e-mail. We verzamelen om 13.30u bij buitengoed Fredeshiem, De `Bult, Steenwijk. Voor meer informatie: Lisette Heikoop, 06 20294566

Maandag 16 maart Lezing over de spannende levenswandel van planten in de natuur
door **Piet Bremer**

Dieren vertellen een interessant verhaal als het om aantallen en gedrag gaat. Planten lijken dan saai.

Maar wie beter kijkt naar wilde planten, leert zien dat het om aparte individuen gaat en ontdekt dat ook deze een verhaal hebben te vertellen. Ze moeten zich vestigen, zetten in op groei en op volwassen worden, maar moeten onderhand allerlei gevaren doorstaan, voordat ze kunnen bijdragen aan een nieuwe generatie. Sommige soorten doorlopen een snelle ontwikkeling, andere nemen er de tijd voor en kunnen heel oud worden.

En om bijzonderheden in het gedrag van wilde planten te leren kennen moet je tijd nemen met een niet alledaagse aanpak. Over al deze aspecten gaat de lezing van dr. Piet Bremer, waarin o.a. wilde orchideeën speciale aandacht zullen krijgen. Piet Bremer is medeauteur van het boek *Planten tellen*, dat verkrijgbaar is bij de KNNV-uitgeverij.

De lezing vindt plaats in De Klincke, Kerkstraat 16 in Steenwijk, aanvang: 20.00 uur. De toegang is gratis.

Programma geologiewerkgroep

Dinsdag 13 januari 2015

Henry Bos zal een spreekbeurt houden met als onderwerp "Op Reis naar Kyrgyzstan".

Kyrgyzstan, een voormalige Sovjetstaat aan de grens met China, is bij de meesten niet een erg bekend land. Het is bijzonder door de uitgestrektheid, mooie bergketens, bijzondere mensen (5

Koppel januari 2015

blad 41

miljoen inwoners in een land dat vijf maal groter is dan Nederland) en plaatsen waar de tijd heeft stil gestaan. Het heeft een boeiende cultuur en natuur waar Henry u graag mee naar toe neemt.

Dinsdag 10 februari 2015

Ernst Kleis zal vanavond vertellen over "Geologische en andere reisindrukken in Zweden", die door Geertje en hem in de zomer van 2014 opgedaan zijn tussen Malmö en Arvidsjaur.

Dinsdag 10 maart 2015

De heer Dr. Simon Troelstra (Cluster Aarde en Klimaat, Vrije Universiteit Amsterdam), zal vanavond spreken over "Natuurlijke klimaatachieven in het Arctische gebied".

De lezing zal de natuurlijke klimaatsverandering van de laatste 2000 jaar behandelen aan de hand van voorbeelden uit Groenland en Spitsbergen en een vraag die beantwoord zal worden, is bijvoorbeeld: Wat betekende natuurlijke klimaatsverandering voor de Vikingen of voor de zoektochten naar een vaarroute om de noord?

Dinsdag 14 april 2015

Bouke Terpstra van de werkgroep Geologie en Landschap van KNNV-afdeling Epe-Heerde houdt deze avond een spreekbeurt bij ons in Steenwijk. Het onderwerp waar hij het over zal hebben, is "Steen en ijs op Groenland".

Zaterdag 25 april 2015

Een dagexcursie met gids naar het museum "Natura Docet Wonderryck Twente en Omgeving" in Denekamp. Natura Docet bevat verzamelingen over geologie en natuur.

Deze excursie zal samen met de afdeling Zwolle van de NGV gehouden worden. Inlichtingen en opgave voor 31 maart 2015 bij Leo Heijboer (dinieleo@kpnplanet.nl).

AGENDA KNNV

De vogelwerkgroep houdt in de maanden september tot en met april haar avonden op elke eerste dinsdag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden werkgroepexcursies gehouden.

De vlinderwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke eerste maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

De plantenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december) haar avonden op elke eerste woensdag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden inventarisaties uitgevoerd.

De geologiewerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand (tenzij anders vermeld) in De Meenthe, Stationsplein 1 te Steenwijk. Jaarlijks wordt een (meerdaagse) werkgroepexcursie gehouden. Op de webpagina van de KNNV afdeling is het actuele programma vermeld.

De gezamenlijke lezingen van KNNV en IVN worden in de maanden oktober tot en met maart (februari in combinatie met de KNNV ledenvergadering) gehouden op de derde maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

Agenda

5 januari Vlinderwerkgroep
6 januari Vogelwerkgroep
7 januari Plantenwerkgroep
10 januari Nieuwjaarsbijeenkomst IVN en KNNV
13 januari Geologiewerkgroep
17 januari Excursie Gaasterland
17+18 jan. Tuinvogeltelling (www.tuinvogeltelling.nl)
19 januari Algemene lezing over Scandinavië met als titel: 'Nordic wildernis op het dak van Europa'

2 februari Vlinderwerkgroep
3 februari Vogelwerkgroep
4 februari Plantenwerkgroep
10 februari Geologiewerkgroep
14 februari Winterwandeling Ramswoerthe
16 februari Ledenvergadering KNNV afdeling De Noordwesthoek
21 februari Excursie 'zwerven door de Kop'
21 februari Werkexcursie rietteelt
21 februari Landelijke dag Werkgroep Roofvogels Nederland:
Meppel (schouwborg Ogterop)
25 februari Kinder-gezinsexcursie

2 maart Vlinderwerkgroep
3 maart Vogelwerkgroep
4 maart Plantenwerkgroep
7 maart Mindfull wandelen
7 maart Landelijke dag Vlinderstichting:
Wageningen, schouwborg Junushof)
9 maart Ledenvergadering IVN
10 maart Geologiewerkgroep
14 maart Excursie Lauwersmeer
16 maart Algemene lezing over planten met als titel:
"De spannende levenswandel van planten in de natuur"
28 maart Mossenexcursie natuurpad De Weerribben

Voor aankondigingen

11 april Wildplukken
14 april Geologiewerkgroep thema "Steen en ijs op Groenland"
25 april Geologiewerkgroep dagexcursie